

Kunnskapsdepartementet

Vår ref.:
[Navn]Deres ref.:
[Navn]Dato:
9. mars 2023

Teknas innspill til NOU 2022: 17 Veier inn – ny modell for opptak til universiteter og høyskoler

Tekna – Teknisk naturvitenskapelig forening er den største masterforeningen i Norge, og den største fagforeningen i Akademikerne med over 100 000 medlemmer. Våre medlemmer har mastergrad eller mer fra tekniske og naturvitenskapelige fagområder.

Tekna støtter utvalgets forslag om at søkere i størst mulig grad skal kvalifisere seg gjennom videregående opplæring. Det er et godt utgangspunkt fra utvalget å understreke at verdien av valg og innsats på videregående er tellende for videre utdanning.

Tekna støtter utvalgets forslag om at andelen som kommer inn på ordinær kvote settes til 80 prosent.

Generell studiekompetanse

Tekna støtter utvalget i at generell studiekompetanse fortsatt legges til grunn som hovedveien inn i høyere utdanninger.

Tekna mener at sammensetning av karakterer burde vært grundigere vurdert. F.eks. er det mange norskkarakterer og få matematikk-karakterer. Tekna mener det er uheldig at norsk, med tre karakterer, skal telle mer enn matematikk med én karakter ved opptak på høyere realfaglige studier. Tekna mener i hovedtrekk at dagens alternative måter å oppnå generell studiekompetanse på er gode. Tekna støtter utvalget i at Y-veien forblir en ordning også fremover.

Mulighet til å forbedre karakterer fra videregående

Tekna støtter utvalgets bekymring for inflasjon i gode karakterer og det karakterpress som ser ut til å ha blitt en stor utfordring. Det er heller ikke fornuftig bruk av tid og penger å forbedre karakterer i fag man allerede har bestått.

Tekna savner likevel et bedre kunnskapsgrunnlag å vurdere effekten av å fjerne muligheten til å ta opp igjen fag.

Tekna ber regjeringen om å fremskaffe større innsikt i hvilke grupper som velger å ta opp igjen fag, hvor stor andel som tar opp fag flere ganger og årsaken til at det er nødvendig å ta opp fag for dem som velger det, før man fattet beslutning om at en forbedret karakter ikke teller ved opptak.

Fordypning fremfor høye karakterer

Tekna mener det gir et bedre grunnlag for videre studier innen realfag at man har valgt fordypning i disse fagene fremfor å velge de enkle fagene man kan få bedre karakterer i. Det er derfor viktigere å motivere elever til å velge fag og fordypning som er relevant for det studiet de ønsker seg inn på, fremfor å ensidig jobbe for høyeste karakter. Et faglig bredt og godt grunnlag er en viktigere forutsetning for å gjennomføre studier enn et høyt karakternivå i fag som ikke gir fordypning.

Tekna viser for øvrig til vårt syn på mulighet for å kunne forbedre karakterer i fag det er nivåkrav. (Se s. 3).

Hvis man skulle falle ned på en ordning hvor det å ta opp igjen fag ikke gir uttelling, mener Tekna det kan være gode grunner til å vurdere å innføre en ordning hvor det gis unntak hvis det er særskilte grunner til at man ikke har klart å få et karaktersnitt som kvalifiserer.

Spesielle opptakskrav

Innholdskrav

Krav til innhold for å komme inn på utvalgte studier har betydning for de valgene elevene tar i videregående opplæring. Målet med innholdskravene er å sikre at studentene har best mulig forutsetninger for å gjennomføre studiet. Innholdskravene vil styre elevene til å ta gode fagvalg på videregående for å kunne mestre videre studier.

Tekna mener innholdskravene sørger for at studentene har et visst sett med forkunnskaper av høy kvalitet. På en del, særlig realfagstunge studier som i dag har innholdskrav, vil det å fjerne disse med stor sannsynlighet føre til et større frafall og lenger gjennomføringstid, som både er uheldig for den enkelte student, studiestedene og samfunnet. Det medfører også at underviserne må senke kravene til studentene, som igjen fører til lavere sluttkompetanse hos kandidatene.

Tekna viser til utvalgets omtale av studie gjort i Danmark som viser at matematikk, kjemi og fysikk på høyt nivå har betydning for hvordan studentene klarer seg i naturvitenskaplige og tekniske utdanninger. Det er ikke vist lignende effekter for andre fag.

Tekna mener derfor dagens ordning med innholdskrav fungerer på en tilfredsstillende måte. Den ivaretar institusjonens autonomi, mulighet til å sikre tilstrekkelig høy kvalitet på studentene og mulighet til å prøve alternative opptaksordninger. Samtidig ivaretar kravet om KDs godkjenning studentenes rettigheter og forutsigbarhet.

Tekna støtter forslaget om å videreføre muligheten til å sette innholdskrav.

Tekna støtter utvalgets forslag om at mulighet til å ta opp fag som privatist, fag man ikke har på vitnemålet og som er nødvendig for å møte innholdskrav ved opptak til høyere studier, fortsetter.

Tekna støtter at utvalgets forslag om at departementet og institusjonene bør gå igjennom de ulike spesielle opptakskravene som finnes i dag, med mål om å forenkle og ha mest mulig like krav til like studier.

Nivåkrav

Tekna mener man må vurdere sammenhenger mellom nivåkrav og gjennomføringsgrad der det i dag er slike krav, før man eventuelt velger å fjerne disse.

Tekna mener det skal være mulig å sette nivåkrav ved noen av studiene.

Tekna mener det er gode grunner til å kreve et visst nivå fra videregående i noen relevante fag, eksempelvis matematikk. For de som tilfredsstillt alle andre krav bortsett fra karakterkravet i fag med nivåkrav til ønsket studium, mener vi det må være mulig å kunne ta opp igjen akkurat dette faget for å forbedre karakteren.

Tekna mener det bør være mulig å forbedre karakterer i fag hvor det ligger nivåkrav for å komme inn på studier.

Å innføre kurs og prøver ved det enkelte lærested for å gi en ny mulighet til å nå et nivåkrav, vil gi feil signaler om betydningen av innsats og valg som tas på videregående. Eksempelvis vil vi nevne firer-kravet i matematikk til lærerutdanningen. Det ble utviklet forkurs på utdanningsstedene for å gi studentene, som ikke tilfredsstilte kravet med vitnemålet fra videregående, en mulighet til å nå dette nivå-kravet. Det betyr at høyere utdanning måtte bruke ressurser på å tilby utdanning på videregående skole-nivå.

Tekna mener det er behov for en avklaring av hvilket nivå i utdanningssystemet som skal ha ansvaret for utvikling og gjennomføring av slike kompensatoriske kurs og prøver. Tekna mener dette må ligge på fylkeskommunalt nivå, samme sted som videregående opplæring gis.

Kvote med opptaksprøve

Opptaksprøve som grunnlag for rangering for dem som ikke kommer inn gjennom ordinær kvote

Utvalget foreslår at 20 prosent av plassene settes av til en opptaksprøvekvote, der søkerne kan ta en standardisert prøve. Dette er etter modell fra det [svenske högskoleprovet](#).

Opptaksprøve som grunnlag for rangering til opptak i en egen kvote, etter modell fra Sverige, er et forslag som bør utredes. Hvis man velger å fjerne muligheten til å forbedre karakterer, må det gis en mulighet til å komme inn på annet grunnlag, en ny sjanse. En opptaksprøve kan være et slikt grunnlag.

Tekna mener derfor en slik opptaksprøve kan være en vei inn for dem som ikke har et karakternivå fra videregående som gir mulighet til å komme inn på en ønsket utdanning og som en erstatning for rene karaktersnittkrav.

Tekna mener likevel utvalget i for liten grad har problematisert utfordringer ved utformingen av en slik prøve. Det er heller ikke gått i dybden på om dette vil kunne bidra til mye ressurser brukt og tilbud utviklet for «å trene» seg til å få gode resultater på prøven.

Tekna mener det bør utarbeides en egen sak på en slik opptaksprøve i tett samarbeid med høyere utdanning og videregående skole. Saken bør legges ut på høring.

Generelt om opptaksprøver

Tekna mener opptaksprøver og loddtrekning, kan gi uheldige signaler om at det ikke er innsatsen på videregående som bør telle for opptak. Tekna mener det ikke bør være tilfeldigheter eller flaks som skal gi studentene studieplass. Opptaksprøver er et ressurskrevende system som kanskje er egnet ved helt spesielle studier, som kunst og arkitektur, studier som krever spesielle fysiske forutsetninger el. Tekna mener det derfor kan være relevant å opprettholde opptaksprøver ved enkelte studier for å dokumentere kvalifikasjoner utover det som ligger i studiespesialiserende opplæring fra videregående – så som eksempelvis fysiske forutsetninger og kreative evner. Tekna mener disse prøvene må gjennomføres av alle, uavhengig av hvilken kvote man søker opptak i.

Tekna mener at karakterer fra studiespesialiserende vil være det beste verktøyet for rangering til de realfaglige og teknologiske studiene Teknas medlemmer representerer.

Egnethetsvurdering

Tekna mener det ikke bør innføres intervjuer eller annen type egnethetsvurdering som kvalifiserende for opptak utover den lovfestede skikkethetsvurdering vi har i dag.

Tilleggs poeng i realfag

Utvalget foreslår å fjerne tilleggs poeng for realfag.

Tekna er svært opptatt av at vi må jobbe for at flere rekrutteres inn til realfaglige studier. Norge er, i likhet med alle andre land, helt avhengig av å mobilisere flere til å velge realfag. Tekna har, i et samarbeid med flere aktører i prosjektet STEM for fremtiden, adressert et behov for et realfagsløft¹. NHO, UiO og NTNU har i en kronikk² også pekt på denne utfordringen. Statistikk fra Utdanningsdirektoratet viser at 13 prosent av elevene i studieforberedende programmer velger å fordype seg i matematikk for realfag, mens 7 prosent fordypes seg i fysikk. Det er ikke tilstrekkelig for å fylle plassene i de realfaglige utdanningene ved universiteter og høyskoler. I 2022 var det 7250 studieplasser i Norge som krevde at søkerne hadde full fordypning i matematikk for realfag, mens det bare er omlag 6200 elever som tar dette faget.

Tekna mener det er et akutt behov for tiltak for økt realfagsrekruttering i videregående, slik at flere velger de tyngste realfagene. Et realfagsløft i grunnskolen blir viktig, i kombinasjon med ordninger som gjør at elevene er tjent med å velge mer arbeidskrevende realfag i videregående skole. Vi må styrke lærerkompetansen og rekrutteringen av realfagslærere. Da må vi ikke innføre et system som gir konkurransefortrinn for dem som velger «lettere» løsninger.

Tekna mener det må skilles mellom poeng det kan være mulig å få i videregående og de poeng man samler i etterkant.

Tekna ønsker å beholde muligheten til å gi tilleggs poeng for realfag på videregående. Det ser ut til å bidra til høyere motivasjon for å legge ned høy innsats ved senere studier og til økt gjennomføringsgrad.

Tilleggs poeng gir derfor bedre rekruttering til realfagene, og det er et viktig incentiv for at elever velger de tunge realfagene i like stor grad som de gjør i dag. Vi er redd rekruttering til realfag vil svikte uten tilleggs poeng, og disse bør økes heller enn fjernes, nettopp for å kunne ha et høyt nivå i disse fagene.

¹ <https://www.tekna.no/aktuelt/stem-for-fremtiden/>

² https://khrono.no/realfagskrisen-kan-stoppe-det-gronne-skiftet-i-norge/756768?fbclid=IwAR0iCphvq833M8qAP5fBjDgiLm23tLQ-noEI05gk_uLE8iD4uR9eQKCX9c

Matematikk er i en særstilling blant realfagene, som det eneste faget på videregående skole hvor elevene selv velger nivå i et obligatorisk fag. Både i vg1 og vg2 kan elevene på studiespesialisering velge vanskeligere og mer omfattende varianter av minstekravet «praktisk matematikk» (1P/2P). I vg2 gir den mer omfattende matematikken i dag tilleggs poeng. Fjernes poengene, fjernes også gulroten for at elever velger noe annet enn den enkleste matematikken.

Tekna ønsker klare incentiver for at elever skal velge fordypning i matematikk som kompenserer for vanskelighetsgrad og omfang. Vi ønsker derfor også at den vanskeligste matematikken i vg1 (1T) kompenseres med realfagspoeng (der poengene ikke er en form for belønning, men kompenserer for den faktiske nivåforskjellen mellom fagene), for å sikre at norsk ungdom realiserer sitt potensiale i matematikk, og ikke taktisk velger en lettere vei. Det siste er ikke Norge tjent med, uansett fremtidig studievalg og yrkesvei.

Tekna er bekymret for at tilbud om fordypning i realfag vil kunne falle bort hvis ikke slik fordypning gir tilleggs poeng. Det vil være grunn til å anta at andelen elever som velger fordypning vil avta med fjerning av tilleggs poeng. Det vil igjen bidra til at flere videregående skoler vil få et begrenset realfagstilbud, noe som gjør det mindre attraktivt for realfagslærere å søke seg dit og fratrar elever som har ambisjoner om fordypning muligheten til å velge dette. Uten tilleggs poeng vil ikke matematikk, kjemi og fysikk bli prioritert på skolene og rekrutteringen til disse fagene risikerer å bli enda svakere enn i dag.

Vi ser en svekket rekruttering til læreryrket og spesielt til realfagslæreryrket. Å svekke statusen til realfagene, vil bidra til at gode lærekrefter velger å bruke sin kompetanse andre steder enn i skolen. Det er svært uheldig.

Tekna har i møte med utvalgets leder blitt orientert om at utvalget har diskutert utfordringen med sitt eget forslag og en svekket realfagsrekruttering, men at de ikke har funnet en god løsning på dette. Tekna mener derfor regjeringen må innføre andre tiltak for å møte de ovennevnte utfordringer hvis man velger å fjerne tilleggs poengene.

Tekna støtter ikke utvalgets forslag om å avvikle tilleggs poeng for realfag.

Tilleggs poeng for å velge realfag på høyere nivå

Hvis en student velger å ta eksempelvis et årsstudium i matematikk og deretter søker seg inn på et studium hvor dette er særlig relevant, bør dette kunne gi uttelling i form av poeng.

Tekna mener det må vurderes å åpne for å gi tilleggs poeng for studier på høyere nivå som er direkte relevant for studiet det søkes til.

Alderspoeng

Utvalget foreslår å fjerne alderspoeng.

Tekna mente i sitt innspill til utvalget at det må vurderes å redusere antall år det er mulig å tjene opp alderspoeng samt se på om det er hensiktsmessig å fjerne alderspoeng for dem som søker seg inn på førstegangsvitnemål.

Tekna kan støtte utvalgets forslag om at alderspoeng fjernes.

Innføring av kvoter

Tekna mener bruk av kvoter vil kunne være rigid, og i enkelte tilfeller lite treffsikkert, for å sikre at så mange som mulig får oppfylt sine studieønsker. Man kan miste godt kvalifiserte kandidater begrunnet i kjønnsrepresentasjon eller man kan risikere at valg av studiested teller mer enn valg av foretrukket studie. Det er uheldig om man lager et system hvor de med høy motivasjon for valg av spesifikke studier faller fra på grunn av regionale kvoter. Ved innføring av kvoter vil man også kunne få en utvikling med svært forskjellige opptakskrav ved ulike studiesteder. Det bør tilstrebes at studentene blir vurdert omtrent likt til samme type studie uavhengig av hvor man tar studiet.

Tekna mener at karakterene fra videregående, oppnådd gjennom en blanding av standpunktkarakterer og eksamenskarakterer, alt i alt gir både det best dekkende og mest nøytrale bildet av en persons akademiske ferdigheter. Tekna viser til at utvalget sier at det skal være en mekanisme som skal ta hensyn til at det ikke må bli for stor forskjell i poeng mellom søkerne på ordinær kvote og de som kommer inn via særskilt kvote. Tekna mener det kan innføres en ordning med kjønnskvote og regionale kvoter hvis man finner gode mekanismer for å unngå store forskjeller.

Tekna støtter forslag om at opptaksregelverket åpner for å kunne bruke spesielle kvoter og at dagens spesielle kvoter for søkere med samisk språkkompetanse videreføres, hvis man finner mekanismer for å unngå store forskjeller.

Andre forslag

Tekna støtter at det innføres en karakterkvote for søkere som har generell studiekompetanse fra studieforberedende videregående opplæring eller gjennom 23/6-regelen.

Tekna støtter at søkere med godkjent vitnemål fra videregående opplæring i andre land konkurrerer i karakterkvoten hvis det finnes omregningstabeller for det aktuelle landet.

Tekna støtter at det ikke er en aldersgrense for å konkurrere i kvoten, og alder gir verken fordeler eller ulemper.

Karriereveiling og rådgivning

Ulike studiers krav til innhold fordrer god karriereveiledning og rådgivning av elever før de velger fag og retning på videregående.

Tekna ber regjeringen sørge for at det stilles krav om at rådgivere og karriereveiledere i grunnskolen har løpende god innsikt i konsekvenser av de valg man tar med hensyn til fag og nivå på videregående.

Med vennlig hilsen

Tekna – Teknisk-naturvitenskapelige forening

Line Henriette Holten

Generalsekretær